

է շինում, աջքերը դեպի առաստաղը
է շինում և զինքն իր քրոջ խորհրդաւոր
լուծութիւն պահպանելուց լեռնոց հե-
ղինաօրէն խոստում: «Զո փորն արն
պատճառով է ցաւում, որ դու ինչ
միտ ես կերելի»:
—Այդ դու զո՞ւրկ, պարզապէս դո-
ւրեւում է հիւսնալը, ինչպէս ես հա-
մարձակում ապրիլի րոններ ասելի,
այ դու լսէնք ու էնիկնց:
—Այդքիմի աշակերտը շուրջաւ մատ-
նացող անիւթով սենսական գտնե-
լուած ինչ փախնի վրայ արտադու-
թեամբ բազմապատկում է:
—Այդեւր ըստ իմ ար ան խորհրդի
—Պատահեց ինչ մի քանի, որ
թարգմանի թէ՛ զու ինչ միտ չես
կերել, ու փախնի աշուտեղ ինչ
լան ունի:

Կորնուրի հոգեբանութեան թիւիչ-
հարմարը խոստի է թիւիչիցում
իր մտաւորութեամբ:

Կի interview

«Զատ Ժամը էր ինչ, պ. Միւլիտտ,
կատարել քո լանձնադրութիւնը»
մի interview ունենալ թիւիչ-Քու-
րնուրի հետ: Դալն որ ամբողջ շա-
բաթուա, ուր, ինչպէս իմացա-
ւորում է պ. թիւիչը, թիւիչը Քու-
րնուրի չին ճանաչում: Հայտարարի
բազմալիւրը և ուրիշ գուճարաւոր-
ներ թիւիչի բազմ լուծում միւլիտ-
տայի կատարել մէջ մտան իմ խել-
աւորութեան մասին: Թիւիչը աջքով
անելով և քիւն ասել ծիծաղելով: Մի
կէն վերջ գրեց իմ թափառելուն
Հայտարարի նեղ ու ծակ փողոցներ
միջով, բացակայելով «Հայ, դու»
—ինչ, Հայքիմի իմ ուղարկ, Հայի
Հայտարարը» և նա ցուց տուեց նրա
բնակարանը:

Հէնց որ ստեղծ զինքն ցուց տու-
ւում ասն շէմքը, բալի մէջ ինչ
ընդունաւ իմ ար քարձարՀայտար-
չոր չոր մարդ: Երկուսն, միմեկն ուղե-
րը խալիմի նման պարտաւորի բաժնի-
նով, գլխին կարմիր ֆէս դրած և
ուղեղները իրարմէն դրոշմել չուտա-
նալով: —Ինչպէս պարզապէս Քու-
րնուրի ինչ միտ, ասացի ես:

«Զարաւարտ Բազմալիւրը ես եմ,
ասաց նա»:
—Կերտարեան հոգեւոր դպրոցի
նորնալը: Հոգեբանութեամբ...

«Այն, հինց նորն»:

Ես հետաքրքրուեցաւ, ևս կարծում
էի թէ կըրտանաւ և աւաղի մի կերտա-
ւոր, շատ շատ մի 50 տարեկան
մարդ, սխալուեցաւ: Դոնորնի թիւիչը
նկատեց իմ շփոթութիւնը և ծիծաղելով
աւաղիցեց սենսական: Մենսական մէջ
ամեն եւրեք տիրում էր պարզու-

թիւն, պատի երկայնութեամբ շինած
գործարաններով կարգով շարունակ էին
գանազան մեծաւիճակ կարգած գըր-
քեր:

Երբ մենք նստեցանք, թիւիչը
նայն ծիծաղալով երեսով գիծեց ինչ:
—Կուր, ինչպէս տեսնում եմ,
զարմացաւ ինչ տեսնելով: Կուր ձեռք
չէր հասնում որ իմ հասակիս
մարդը կարող է ընկնել «Խամախոհ-
ներ» րանակը... Իրաւ, ես էլ եմ
զարմանում ինչ վրայ, բայց ինչ ա-
նհա, սա էլ ժամանակի բերանունքն
է...

Ես փայտացի:
—Ձեք հասնում ես որ «Խո-
ցանք» չեմ, ոգևորումս ասաց թիւիչիս
և տեղից վեր թռաւ: Ահա ձեզ հըշ-
մարտ ապացուց նրան, որ ես հոգ-
ւով ու մարմնով հէտի եմ այդ բա-
նակից:

Այս ասելով նա բռնեց թիւիչիս և
քաշեց զէպի իր գրադարանը: Այդ-
տեղ է միջին այլ գրքերի, տեսա-
«Միւրն Հայտարարի» լրագրեր կա-
մած սկսեալ 1853 թ. ցիւրքն նրա
հրատարակութեամբ:

—Մի մարդ, որ դիւրեւ ցերեկ աչ-
քով լրագրի մարդարտաշար յօդուածներով
է իր մտաւոր սնունդն ու պաշարը
ստանում, չի կարող այդ տուտ յա-
նազակեմանքներին շարքը մտնել...
Այն, ես չեմ պատկերացում դրանց, ա-
սաց թիւիչիս ասելի ոգևորում:

—Ուրեմն ինչն վերաբերել ձեր
աշխատանքի գրութիւնը, հարցրի ես:

Ինչիւր ինչիւր չպատահանեց,
նրա զէմքը իմ քրոջ մտաւորացու. առ-
գիտակցարար առաջ գնաց և նրա-
տեց, ես հետեւեցի նրան և նստեցի
գիծեցի աթոռի վրայ: Գիծեցի
աջքերով գիծեցի նրան:

—Դիւրախտով, պատահականաց հար-
ցիս փոքր լուծութիւնից լեռնոց, աջ-
քերը գիծեցի գցելով:

Ես տեղիցս խելոց վեր թռայ,
այնքան դարմանալի և տարօրինակ
թիւնք ինչ այդ պատահանքով:

—Մի գարմանք, ասաց նա,
ձեզ իսկիւն կը բացատրեն, թէ ինչու
իւրա ծխախոտը պատճառ եղաւ, որ
ես իմ տարիներով պաշտուած ու պա-
տուած մարդկանց փոխարինելի «Խա-
մախոհներ» հետ:

Ինչիւր ասի քաշելուց լեռնոց շա-
րունակից:

—Պարեն, ես ծխախոտ չեմ քա-
շում, բայց այդ խոտի արդիւնաբե-
րութեան մեր երկրում նախանձա-
խոհից դուրս եկաւ, սակայն սխալուեցի,
արեւեցաւ... Բնականաբար, ամեն մարդ
պարտաւոր է իր ապրուստի համար
հողով, երբ տարիներով աշխատածը
կրակի ձարակ է դարձնում... Ես էլ
հողացի... Տէր բարի տալ թիւիչ-
պետ իման Բուդապէսին... նա իր

Հայտարարի փառած հիւանդներին ինչ
է պահ տալի. թէ՛ և փառած են, էլ
մի գրող շահում եմ նրանցից...
Ինչպէս պետք ուղեց, պահանջեց և ես
դարձաւ մշակակա... Միւրն Քու-
րնուր...
Այս ասելով թիւիչիս ընդհանրեց Հոգ-
ւունք և քիւնք ու արձակեց մի ա-
ռանձին շուտուցով:

—Պարեն թիւիչ, սկսեցի ես, բայց
նա իսկիւն ինչ ընդհանրեց:

—Խնդրեմ ինչ թիւիչ մի անուա-
նէք, ես հասարակ հարցիմ եմ:

—Ասացեք ինչըրեմ, սկսեցի ես,
միտեղ էք սովորել թիւիչական, կամ
ինչպէս դուք էք ասում, Հարցիմ-
կան մասնագիտութիւնը...

—Աստուած Հոգին լուսաւորել իմ
տառ խորիշանքի, սա թիւիչ մի կա-
րաւարի, որ դարձաւ մասնագիտու-
թեան անհատնեղ գանձ: Բացի դը-
րանց, ահա այդ գրքերը, որ դուք
տեսնում էք այդ դարանի վրայ, եղան
աղբիւր իմ գիտութեան և կենաց:

Մէջէ մէջ, երբ աւարտում էի «Մե-
ղուի» մարգարտաշար յօդուածները
կարդալ, ես բերան էի անում այն
բառը խորհուրդներ հիւանդութեանց
մասին, որ ամփոփում են այդ գրք-
երը: Գրանք եմ մեր անմահ Հա-
րմանեցի, Բալանթարեանցի և
Իւստինի հոգեւոր և մտաւոր աշխա-
տութեան արգասիք:

—Բայց մի՞թէ Համալսարանը չա-
ւարտած, ունիք իրաւունք թիւիչելու:
—Ինչու էք Հարցնում, ծիծաղե-
լով ասաց նա, երկի մի բան դի-
տեք...

—Ունիք, ձեզ Հայտարարում եմ:
որովհետեւ պէտք է դուրս լինի
այդպիսի մի իրաւունք ձեռք բերել...
Սակայն ձեր խնամակալ թիւիչական
Գառաւարտեցի...

—Ու, ոչ... նրա գործութիւնն այդ-
քան էլ մեծ չէ. ես վարդ» դեռ
նր էր նա, ձեռք բերեցի այդ իրա-
ւունքը:

—Հետաքրքիր է...

—Սյր պատահեցաւ այն ժամա-
նակ, երբ աշխարհքս քուր... Ի՛նչ,
սեբն էլ հանդիստ էր, քսակի էլ
միշտ լիքը... Հայ, ինչպէս ձեռք
բերել, շարունակեց թիւիչի քիւնք
նայն կերպով ու պահեց իր... Աս-
տուած Հոգին լուսաւորեց թիւիչ-
պետ Ստեփանի իմանքին... Կուր, նո-
րան չէր ձանձնեց. մի տղայ ու-
նի նա, որի ախտահան եմ այժմ
յուսաւորեմանս իմանք մէջ... Մե-
ղու Ստեփան, հէ, ինչ անեմ, իր-
կում եմ ժամանակի բերանունքն է.
Հայ, որտեղ կանգնեցի... Հայ, Ստեփան
Իմանք... Լուսաւորեց մի օր
ինչ ասում է... «Այդ որ սուս
փուս կարաւարդից մէջ մերն

շինում ու դիւրեւ պատարասում
ու թու ժողովրդին թշուում, չեմ
ուզեմայ, որ իրաւունք ունենաւ, որ
քո դեղատոմսերով դեղատոմսերից գե-
ղեր տան»։ Ինչ ասելի կուզէ, որ աչ-
առաջարկութիւնն ինչ շատ ուրա-
խացեց: «Ինչ Իւրի Գեօրգիւիչը
(Հայկերկրեան) խորհեց. նրա խըն-
դիւրը ինչ Համար սուրբ է. զէ՛հ
էքուց արի վրայեքնի Ուրաւալ, քեզ
այդ իրաւունքը կը տամ: Էլ ինչ
անել կուզէ, ոտքերն ընկալ, ձեռք ու
ոտքը սկսեցի պաշտել... Ի՛նչ, կըր-
կնում եմ ժամանակ էր, ժամանակ,
մարդիկ կային աշխարհիս երեսին...
բայց հիմա... Փն...

—Խնդրեմ վերջին հարցիս պա-
տասխան տուէք... դուք ինչնեղ
ցանկացաք հոգաբարձու գտնալ...
—Այն այն «Չէ՛հէ-Չուհիլիներ»
մէջ, Կովկասի քաղաքներից այն ա-
ւանդների մէջ, չէ որ պէտք է
լինէր մի պատուարը քաղաքացի...
ինչ էլ չուզեցի, թէ՛ և ես ոչ թիւիչ-
իլիցի եմ և ոչ պատուարը քաղա-
քացի...

—Չար շնորհակալ եմ, ասացի
եւ փոքր կենալով և բժշկիւն հրաժեշտ
տուի:

Այսպէս վերջացրի իմ interview-ն
նորնալը հոգաբարձու Հարցիմ Կա-
րապետ Գառաւարտեցի: Հետ:

Ս. Կ.

Իսկական լեռն ճիւղ է

Միւլիտտ

P. S. Հետեւալ թիւիչիւր նոր-
նալը հոգաբարձու պ. Իսահակ
Բուդապէսեանցին նուիրում չի լինի:
Le mème.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԷՄԻՆ ԶՈՒՅՑԻ ՀԵՏ

Այս անգամ, Ռե. տը Պրիւսիայի մո-
տեցած ատենալ ուր կը բնակէ Փարս-
սայի արդի մեծագոյն վիպասանը, չեմ
գիտեր ինչու չուզում մը գրացի որպէս
երբեք չէի գրացած ուրիշ վարպետի
ուր ցացած ատենալ Հէկայի մը առե-
լիլով գրացութիւնը ունի աստուցը,
և այդ գրացութիւնը ինչի վարանում
մը, գրեթէ վախ մը կուտայ. ինչի
թուր որ ինչուս պիտի կարուէր երբ
գիծեցի տեսնել այն մարդը որ Ժե-
նեւ և Մե-... դրած է:

Գրացող մտաւոր մը քաշեցի գրան
Հէկայի. Այն վարպետի, ուր մի մի-
նակ սպասեցի նախադրեման մէջ,
անձկութեան վարկեան մը եղաւ. ան-
յաթ մեծ էր վրդովումս որ պատերը
ճաճող բարձրակէ Բառնիւրեան, ը-
րանկարներուն և Գառաւարտի ինչնեղ
մէջ հազիւ կրցայ նայուածք մը նստել
Աստուած Ժիւի բանի մը սքանչելի գա-
գրութիւններուն և Մե-... էր:

որ առաւօտից մինչև միւս առաւօտ
մտաւորայ տօթիւն և ձեռնաւոր ստան-
մանի բնական քարտէսի մէջ կորած, կամ
մինչև ուրիշները թրջուած աչք թըռա-
ները վազում են ահալիս պատուակը
կողմից կայս, ձեռնիկի վրայ է մի ահա-
լի բոն, վազում են այս ու այն կողմ,
բայժման երկար սանդղակներ, մտած
են հետաւոր չարած փողոցների ցնիլ
մէջ, անձրեկի տակ գրանց Համար չկայ
ոչ տօն, ոչ կիրակի, ոչ հանգիստ. դը
բանք կերպարում են աւելի լաւ ցոյցե-
րով. քան լաւ հարցով...

Աստուծի վրդովում էի այս բոլոր
տեսնելով. դարձել էի, չղեկէ ինչ ա-
նում. շատ ուրախացայ երբ չանկարձ
թրջութեղով կողմի վրայ ընկաւ մի մեծ
լրագիր, ասացի մի քիչ վրդու կանեմ
հետը և ահա թէ նա ինչ ինչ պատմեց
մեծ քաղաքների փոտուտներին մասին.
Փոտուտներն ամենի ծառայողներին խըն-
դիւրը, ասում էր նա— շատ անգամ ենք
մենք բարձրացել: Բայց մեր ձայնը ինչ-
պէս և միշտ, այդ խորիւր առթիւ էլ
մնացել է: ձայն խորհուրդ չանապա-
տի:

Մակալն պէտք է իմանալ որ փոտու-
տն քանի մը լինում որ ամուսնանում
են, ու երկուսը են ունենում. Եւս
քիչ և խոշորակալ ուրիշներին:

Ես այդտեղ տեսայ որ փոտուտն ձա-
ռաղութիւնը կըրտէ մարդը ժամանակը
և ոչ մի նիւն նրա փորձի թուով, կէս
վերջին միտալը. նայեցէ Գէնց նամակ
տարիներն—պոչապիտներն: Եւսնայն

վեց գրագէտներուն մէջ գեղեցիկ պատ-
կերաւորներն քալ:

Բայց երբ ձոխապէս կահաւորած
ընդունելութեան սենսակին մէջ ուր
գիւնապաշտի ծանաշուք դէմքով սպա-
սաւոր մը գիտ առաջնորդեց, վարպետը
կեաւ պարզ ու ընտանի ձեւով մը ձեռ-
քը ինչի երկնցի, չուզում իսկոյն
փարատեցաւ, և չանկարձական համար
ձակութիւն մը եկաւ վրաս՝ որպէս թէ
հին բարեկամի մը քով ըլլայի:

Ինչէն էր այս փոփոխութիւնը—
անկից արեւօք որ Զոլա, շատ տարբեր
իր հպարտ, խիստ և անմատչելի մար-
դու սխալ համբաւէն, ամենէն խոնարհ
և համարկական վարմունքն ունի. կամ
արեւօք անկից որ, անկեղծութեամբ
խոսեցով, այդ վիթխարի գործին հեղի-
նակի իր գործին դէմքը չուկի, Հասա-
րակ դէմք մըն է որ կը մատնէ վար-
պետին անշուք ծաղումը, բայց որ անոր
մտածումը չանմաւորէր. ինչու, քիչ մըն
այ իւրոտ դէմք մըն է, տօգուն մորթով,
գոր կը ջրանակեցնէ քիչ երկայն սև մա-
կեր ու կոր սև մորուք մը՝ ճերմակով
շատ քիչ խառնած. Ժողովրդի մարդու
գէտք մը ուր քիթը աչքի կը գարնէ,
գրեթէ կը նստէ նայուցալիք իր գունդի
ձեւով, և ուր լայն թէ՛ և ոչ մեծաշուք
ձակատը և անկնիկ ետեւէն խլրտող աչ-
քերը միայն իմացականութեան կիթի մը
կուտան անոր, Եւսի ուշադրութեամբ
գիտեցով, կը նշմարուի որ այդ ձակտիւն
վրայ, այդ անկալի ու թափանցող նա
յուսման և ամբողջ դէմքին անկեղծ
պարկեւտ ու ծանր արտայայտութեան մէջ
գործութիւն մը կայ, կամքի և մտածան
գործութիւն մը, բայց ոչ երբեք այն վի-
թիցի ցուրց համարին, որ Կէթէի զու-
լուրը օրինական աստուածի գլուխ մը
կընէ, Միւլապիւրի, Տիւսմ հոր և Պա-
րիսի վիթխարի դէմքերը գերմարդկա-
յնի դէմքերու կը փոխէ, և Իսպէնի ար-
տապաղ դէմքին հերթաձակ ուրուական
ձեւ մը կուտան և հիմա, այս դէմքին
տպաւորութեան տակ, երբ գործին վրայ
կը խորհի, կը տեսնեմ որ այդ երկուքին
մէջ անհամաձայնութիւն անկեղծութիւն
է միայն. այդ գործը, յիշատակարան մը
լիւաւ, և մեծաշուքներն մէկը գործող
թիւիչիւր տեսած է, հանձնարի գործ մը
չէ սակայն, այն աստուածային դիւրու-
թեամբ և միացաւ ժաշկութեամբ բոլրած
գործերին, ուր տեսալ մը անկեղծութե-
թիւն կայ աղէն, ուր ձեռքը բնու-
թեան անձնաթիւ մէկ ուժին թաղանթն
է կարծեմ, և ուր չուզում ու ձեւ քա-
տեմադարձութիւն են ամբողջ—պէտք
է անուանել Մեծաշուք, կամ Պապա-
պի, կամ Վալենթին, Զոլայի գործը
կը, համարելութեան, հասկացողութեան
և շարադրութեան հրաշալիք մըն է:
Բայց ոչ տեսնում մը, ոչ նոր գա-
ղափար մը բերած է, ոչ նոր դեղնակա-
ղիւտութիւն մը, ոչ նոր մարդկային տի-
պար մը. հզոր աչք մը մանաւանդ, որ
երկայն և կանոնաւոր գիտութեամբ
մը հաբարտը մանրամասնութիւններ
հաւաքած է աշխարհի և մարդուն մէջ,
արտաքին մանրամասնութիւններն ամե-
նէն աւելի, անուցնում հոյակապ շէն-
քեր կազմած է որոնց ձևին մէջ իր
անձնապատկութեան ուժիցին գործը
գրած է. գործաւորի գործ, ցուրտ աշ-
խատութեան և հաշիւի արդիւնք, կա-
նոնաւոր և դիտակցի, բայց այնպիսի
մեծ գործաւորի և այնպիսի ինքնատիպ

որ անոր գործութիւնը բացատրելու հա-
մար հանձար բառին ստիպուած են դի-
մել:

Իր առաջին խօսքէն հասկացայ որ աշ-
ցաբարտ, ուր Պոլսոյ հայ թիւիչի մը
իւր թիւիչակցը կը ներկայացում, ամեն
օր իր ըրածին և ընկերին վրայ տեղե-
կութիւններ հարցնող չէ—բայց անկեղծ
կարծիք տուած էր դիւ:

—Հարցնելու բան մը ունիք, պարոն.
պատրաստ եմ ձեզի պատասխանելու:

—Իբր թիւիչակց չէ որ ձեզ տեսնե-
լու եկա՞ք, բայց այլ իբր խոնարհ ներ.
կայացողիցը Պոլսոյ հայ երիտասարդու-
թեան պոստիկ, պոստիկ, բայց լաւ մէկ
մասին, որ ձեր վրայ խորապէս կը սքան-
չանայ. եւ հպարտ եմ այս պաշտօնը կա-
տարելուս:

Դիւստ թիւիչ և շարժումով մը պա-
տասխանեց վարպետը այս հարցման խօս-
քերուն, և գիտեցի որ իր դէմքը, ուր
վերաւորած համեստութիւնը թիւիչի
չէկնում մը կը գնէր, այն անձնաշահ
միտքով, մատուցուած խոնարհ հաճուցով
ձեռնուլ աս հոգեւոր, գոր տեսչ ու-
րիշներու քով: Եւ իսկոյն, խօսքը իր
վրայէն հեռացուած խամար, հարցումներ
սխալ ընել Պոլսոյ վրայ, իր հարցումները
ամենէն իմաստալից, ամենէն շնորհքով
ներն էին գոր լայնի Բարդը պալէս ի
վեր. խորհուր մարդու մը հարցումներ
են, և մարդու մը որ կ'ուզէ օրտու քա-
ղի ամեն առիթէ, իրեն շատ հեռաւոր
շահեկանութիւն ունեցող խորհուրդներու
վրայէն հեռացուած խամար, հարցումներ
սխալ ընել Պոլսոյ վրայ, իր հարցումները
ամենէն իմաստալից, ամենէն շնորհքով
ներն էին գոր լայնի Բարդը պալէս ի
վեր. խորհուր մարդու մը հարցումներ
են, և մարդու մը որ կ'ուզէ օրտու քա-
ղի ամեն առիթէ, իրեն շատ հեռաւոր
շահեկանութիւն ունեցող խորհուրդներու
վրայէն հեռացուած խամար, հարցումներ
սխալ ընել Պոլսոյ վրայ, իր հարցումները
ամենէն իմաստալից, ամենէն շնորհքով
ներն էին գոր լայնի Բարդը պալէս ի
վեր. խորհուր մարդու մը հարցումներ
են, և մարդու մը որ կ'ուզէ օրտու քա-
ղի ամեն առիթէ, իրեն շատ հեռաւոր
շահեկանութիւն ունեցող խորհուրդներու
վրայէն հեռացուած խամար, հարցումներ
սխալ ընել Պոլսոյ վրայ, իր հարցումները
ամենէն իմաստալից, ամենէն շնորհքով
ներն էին գոր լայնի Բարդը պալէս ի
վեր. խորհուր մարդու մը հարցումներ
են, և մարդու մը որ կ'ուզէ օրտու քա-
ղի ամեն առիթէ, իրեն շատ հեռաւոր
շահեկանութիւն ունեցող խորհուրդներու
վրայէն հեռացուած խամար, հարցումներ
սխալ ընել Պոլսոյ վրայ, իր հարցումները
ամենէն իմաստալից, ամենէն շնորհքով
ներն էին գոր լայնի Բարդը պալէս ի
վեր. խորհուր մարդու մը հարցումներ
են, և մարդու մը որ կ'ուզէ օրտու քա-
ղի ամեն առիթէ, իրեն շատ հեռաւոր
շահեկանութիւն ունեցող խորհուրդներու
վրայէն հեռացուած խամար, հարցումներ
սխալ ընել Պոլսոյ վրայ, իր հարցումները
ամենէն իմաստալից, ամենէն շնորհքով
ներն էին գոր լայնի Բարդը պալէս

